

Тарас Найденко

*магістрант Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – доцент О. Лук'яненко)
(м. Полтава, Україна)*

ПРОПАГАНДИСТСЬКЕ ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО СРСР ТА ЖІНОЧЕ ПИТАННЯ 1930-Х – 1950-Х РОКІВ

Для «жіночого питання» вирішальним став 1917 рік. У цей період починається низка соціально-правових «експериментів» радянської влади, що повинні були розв'язати проблеми жіночої емансипації. Юридично, за допомогою ряду декретів, жінок звільняли від традиційного патріархального укладу. Саме в цей час держава формує ідеологічний конструкт «нової жінки», який, у якості рольової моделі, буде слугувати орієнтиром радянським жінкам ще багато років потому. Дисонанс бажань і реальності знайшов яскраве відбиття у мистецтві плакату. За допомогою символів, знаків та образів властивого йому семіотичного апарату, плакат має сильну сугестивну дію на глядачів, використовуючи при цьому аскетичний набір виразних засобів. Як засіб пропаганди, радянський плакат був важливим засобом транслявання майбутнього, яке планувала партія, в реальність, слугуючи вікном в «кращий світ». Тому легкість мови донесення пропаганди до глядачів переважала зміст і естетику оздоблення. Аналізуючи плакати 1930-х – 1950-х років ми можемо дослідити естетику мови пропаганди «нової жінки» та вирішення «жіночого питання» у баченні та сприйнятті митців епохи.

Взаємозв'язок етапів генезу марксистського фемінізму з естетикою соцреалізму в наш час є недостатньо дослідженим. Проте сама історія жіночого руху в СРСР та процес емансипації жінок є предметом стабільної зацікавленості багатьох дослідників. Здебільшого ці роботи присвячені історіографії «жіночого питання». Так, розвиток образу нової радянської жінки досліджувала Н. Григор'єва [3]. Проблеми соціальних прав і гарантій жінок, те саме «жіноче питання» СРСР досліджували ще в радянські часи, прикладом можуть слугувати дослідження В. Більшай [2], Г. Лапідус [5]. Сучасні дослідники переважно розглядають «жіноче питання» використовуючи інструментарій гендерної теорії. Також популярним підходом є трактування політики СРСР щодо жінок у баченні теоретиків другої та третьої хвилі фемінізму. Серед таких праць можна виділити роботи Г. Маркузе [7], Х. Хартманн [8]. Дослідження образу жінки на плакатах доби Другої світової війни проводили Л. Алієва та Т. Філіпова [4]. Образу жінки на плакатах доби присвячено альбом, упорядником якого є А. Снопков [4]. Фемінізацію радянської освіти досліджували Л. Штилева [9]; місце жінки-освітянки у колективах педагогічних вишів УСРР/УРСР аналізував О. Лук'яненко [6].

На плакаті Г. Шубіної «Знай карту как свои пять пальцев» 1935 р. є відразу декілька смислових домінант. По-перше, це можливість отримувати освіту жінкам, які щойно вийшли з традиційного патріархального суспільства Середньої Азії. По-друге, на плакаті представлені відразу дві вікові категорії – дівчина і жінка, які є частинами освітнього процесу. Дівчина вчиться, чого не могла раніше, жінка – працює на рівних з чоловіками. По-третє, це територія СРСР, цільність і неподільність території якого є однією з акцентованих домінант. Плакат виконаний у техніці багатокольорової літографії. Всі складові елементи композиції не прикріплені до поверхні і немовби «зависають» у повітрі. Завдяки зруйнованій перспективі акцентуються фігури учнів і вчительки. Не важливо де відбувається навчання, стін та інших орієнтирів немає. Не важливо коли – одяг, крім тубетейки на голові дівчинки (яка підкреслює умовну етнічну належність персонажів) максимально стандартизований. Важливим є лише процес освіти як такий. Текст розташований вгорі зліва і окрім агітаційної ролі, слугує ще й у якості просторового маркера, він накладається на мапу і надає їй відчуття неіснуючої в цьому плакаті перспективи. Образ сильної жінки-переможниці, будівниці комунізму не підкреслено чоловічим одягом. Вона носить юбку і користується косметикою. Сам факт причетності жінки з Середньої Азії до освіти та інтелектуальної праці слугує образом вирішення «жіночого питання» в конкретній ситуації. Наявність на шиї жінки піонерського галстука може бути маркером її молодого віку. Головним джерелом агітації у візуальному коді плакату є червоний колір. В ньому виконаний лозунг, верхня частина одягу і галстук жінки вчительки. Галстук на шиї в хлопчика. Надпис «СРСР» на мапі. Червоною є і парта за якою вчать діти. За допомогою червоного кольору можна вибудувати простий ланцюжок смислів: СРСР через причетність вчительки і вас, дітей, до системи надає вам можливість здобувати освіту і бути частиною могутньої країни.

Продовженням естетичних рішень Г. Шубіної є плакат В.Корецького «Честь и слава советскому учителю!» 1951 р. Знову використовується червоний колір, як «колір влади». Він об'єднує вчительку – кавалера «Ордена Леніна», мапу СРСР і дітей-піонерів. На відміну від інших розглянутих плакатів в цьому присутні віртуальні стіни, прикрашені портретами видатних постатей свого часу. Це більш виразно прив'язує плакат до певного відрізка часу, роблячи його менш актуальним і зрозумілим на «довгій дистанції». Але на «короткій дистанції» він працює з впізнаваними образами героїв Другої світової війни та діячів мистецтва свого часу. Створюючи атмосферу причетності до великої системи цінностей. Погляди дітей направлені на постать вчительки, вони від неї в захваті. Вчителька є взірцем, та апологетом цінностей, які слугують для них взірцем. Сама жінка посміхається, але про її справжній внутрішній стан нам повідомляють очі. В них посмішки немає. І тут можна це розуміти як свідомий вчинок цензорів і цей

погляд є чітко окресленим сигналом системи до глядача. Вчитель – лише функція, все «людське» людині-функції не притаманне. Або це «послання» від художника, яке пропустили представники системи. Тут його можна сприймати повідомлення щодо втомленості викладацьких кадрів. Зруйновану війною психіку частини освітян тощо. В руках у вчительки простий букет з ромашок. Це чіткий сигнал, що підкреслює важливість квітів на плакаті виключно як прояву уваги і пошани до вчительки. Їх ціна значення не має.

Список використаних джерел

1. Алиева Л. В., Филиппова Т.В. Женское лицо войны: образ женщины в плакатном искусстве периода Второй мировой войны. *Метаморфозы истории*. 2015. №6. С. 21-47
2. Бильшай В. Решение женского вопроса в СССР. Москва: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1959.
3. Григорьева Г. Н. Советская власть и женское движение в СССР в 20-е гг. XX в.: автореф. дис. ... канд. истор. наук. Москва, 2004. 16 с.
4. Женщины в русском плакате = Women in Russian poster : [альбом] / авт. текста Нина Бабурина, Светлана Артамонова. Москва: Контакт-Культура, 2001. 143 с.
5. Лapidус Г. Равенство полов и советская социальная политика: постановка проблемы. *Women in Soviet Society*. Berkeley: University of California Press, 1978. P. 1–5.
6. Лук'яненко О. В. «Найближчі друзі партії»: колективи педагогічних вишів України в образах щодення 1920-х – першої половини 1960-х років: Монографія. Полтава: Видавництво «Сімон», 2019. 658 с.
7. Маркузе Г. Марксизм и феминизм Москва, 2008.
8. Хартманн Х. Несчастливый брак марксизма с феминизмом: путь к более прогрессивному союзу. Москва, 2016.
9. Штылева Л. В. Фактор пола в образовании: гендерный подход и анализ. Москва: ПЕР СЭ, 2008. 316 с.

Олександра Нестерук

студентка Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – доцент О. Лук'яненко)
(м. Полтава, Україна)

МАЛЯРСЬКА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Тарас Григорович Шевченко є невід'ємною частиною української культури. З самого малечку всі ми чуємо про його постать. Для доказу цього можу навести приклад: дитячий садочок, заняття, тема комахи, хрущ - перше, що приходить в голову, так це рядки віршу Шевченка: «Садок вишневий коло хати, хрущі над вишнями гудуть...». Літературна спадщина митця облетіла усі куточки світу, а от малярська є менш відомою, але не менш цікавою.